

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ

Специфіка формування термінологічної компетентності майбутніх правознавців. Громко Т.В. У статті зосереджено увагу на одній з центральних проблем сучасної професійної освіти – формуванню термінологічної компетентності як обов'язкового складника мовленнєвої культури фахівців. Частково розв'язати цю проблему покликаний курс української мови (за професійним спрямуванням), у контексті якого проаналізовано теоретичні й практичні питання, опрацювання і засвоєння яких підвищить рівень термінологічної культури майбутніх юристів.

Ключові слова: термінологічна компетентність, мовно-професійна культура, юридична термінологія, юрист, професійне спілкування.

Специфика формирования терминологической компетентности будущих правоведов. Громко Т.В. В статье сосредоточено внимание на одной из центральных проблем современного профессионального образования - формированию терминологической компетентности как обязательной составляющей части речевой культуры специалистов. Частично решить эту проблему призванный курс украинского языка (профессионального направления), в контексте которого проанализированы теоретические и практические вопросы, проработка и усвоение которых повысит уровень терминологической культуры будущих юристов.

Ключевые слова: терминологическая компетентность, язычно-профессиональная культура, юридическая терминология, юрист, профессиональное общение.

Specifics of formation of a terminological competence of future lawyers.

Hromko T.V. The article is devoted to the one of the central problems of the contemporary professional education – formation of a terminological competence as a compulsory component of professionals cultural speech. The course of the Ukrainian teaching in its professional direction is aimed to solve the problem partially in the context of which some theoretical and practical issues were analyzed. Solving the problems will rise the level of the terminological culture of future lawyers. An educational process in industry of higher pedagogical education has the directed character provided with the first of all adjusted mechanism of current and final control of levels of formed of professional competence of students-lawyers. Exactly test control of knowledge, abilities and skills of students took the proper place in modern pedagogics as the most widespread tool. Use of tests in the process of study of course «Ukrainian (of the professional direction)» considerably optimizes the process of forming of them the students of faculties of law language communicate of professional competence. The process of self-training which is important taking into account modern requirements to higher education in Ukraine is thus optimized. Strategy of development of higher education in Ukraine foresees upgrading of professional knowledge of students as tomorrow specialists competitive at the market of labour and adapted to the modern terms of the outer globalized space.

Key words: *terminological competence, speech professional culture, legal terminological system, professional communication.*

В наш час, час розбудови України, утвердження її на міжнародній арені, закріплення української мови як державної, розширення процесів демократизації нашого суспільства постала потреба впровадження української мови в усі сфери життєдіяльності держави, забезпечення використання її у професійній діяльності кожного.

Завдання вищої школи – готувати фахівців нової генерації: кваліфікованих, грамотних, мовнокомпетентних, які б досконало, ґрунтовно володіли українською літературною мовою у повсякденно-професійній, офіційно-документальній сфері,

зокрема набули навичок комунікативно виправданого використання засобів мови, оволоділи мовою конкретної спеціальності, фаху. Майбутнім фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як система світобачення, засіб культурного співжиття в суспільстві, самоформування і самовираження особистості. Науково доведено, що стрижневими компонентами професійно-комунікативної діяльності є мовленнєва компетенція і компетентність.

Реалізація цього завдання у вищих навчальних закладах України здійснюється шляхом вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Зміст дисципліни покликаний не лише узагальнити й систематизувати знання з української мови, набуті студентами у школі, а й сформувати мовну особистість, обізнану з культурою усного і писемного мовлення, яка вміє в повному обсязі використовувати набуті знання, уміння і навички для оптимальної мовної поведінки в професійній сфері. Юридична термінологія неодноразово розглядалася в дослідженнях правознавців Н. В. Артикуци [1], М. Б. Вербенец [2] М. Клочко [3], Л.І.Чулінди [5], а також мовознавців А. С. Токарської, І. М. Кочан [4], Н. П. Яцишин [6].

Самостійна робота студентів полягає в свідомій самоорганізації процесу засвоєння знань, набутті необхідних навичок. Вона сприяє розвитку і вдосконаленню якостей, здібностей та вмінь студентів методами самовиховання, самонавчання і саморозвитку. Самостійне опрацювання програмного матеріалу (як обов'язкова форма навчання у вищому навчальному закладі 3-4 рівня акредитації) завершує цілісне вивчення теоретичного змісту програми навчальної дисципліни. Значну кількість матеріалу студенти опрацьовують без викладача з наступним контролем. Не зважаючи на те, що матеріал вивчався самостійно, але в екзаменаційні (залікові, модульні) питання він вноситься обов'язково.

Згідно з навчальним планом, на самостійну роботу відведено 32 години для студентів заочної форми навчання. Питання, запропоновані на самостійне вивчення, розподілені за темами програми, що дозволяє скласти цілісне бачення кожної теми. Слухачі при цьому вдосконалюють методи самонавчання, розвивають творчий потенціал, формують вміння та навички опрацювання

навчального матеріалу, роботи з рекомендованою літературою.

Питання, що виносяться на самовивчення, включені до переліку питань для контролю засвоєного матеріалу навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» на прикладі теми «Юридична термінологія», які можуть бути взірцем і для укладання аналогічних завдань студентам інших спеціальностей.

Теоретичні питання

1. Поняття терміоелемента. Утворення складових термінів.
2. Юридичні поняття-метафори та їх термінологічне позначення.
3. Проблема синонімії, омонімії та полісемії юридичних термінів.
4. Ознаки на особливості юридичної термінології.
5. Процес формування, розвитку та вдосконалення юридичної термінології. Його зв'язок з суспільною свідомістю і праворозумінням, з особливостями національної культури.
6. Гносеологічні та спеціально-юридичні фактори розвитку юридичних терміносистем.
7. Склад терміносистем юриспруденції. Співвідношення власне українських і запозичених термінів у терміносистемах юриспруденції.
8. Особливості міжнаціональних терміносистем, міжнародних договорів ООН та Ради Європи.
9. Проблема визначення понять, що позначаються юридичними термінами. Роль та типи дефініцій в юридичній термінології.
10. Проблема оцінності поняття, яке позначається юридичним терміном. Роль юридичних презумпцій та фікцій у розвитку терміносистем.

Практичні завдання

1. Перекладіть українською мовою юридичні терміни. Послугуючись юридичною енциклопедією, з'ясуйте значення виділених слів. *Сделка, иск, исковая давность, ходатайство, уголовное право, гражданское право, гражданские права, судебные издержки, несостоятельность должника, судопроизводство, постановление суда, решение суда, косвенные улики,*

вещественные доказательства, показания свидетелей, состав преступления.

2. Схарактеризуйте юридичні терміни за схемою: 1) дефініція (що означає термін), 2) ступінь спеціалізації (загальнонауковий, міжгалузевий, вузькоспеціалізований), 3) походження (власний, запозичений), 4) спосіб творення. *Закон, галузь права, нормативно-правовий акт, інтерпретаційно-правовий акт, міжнародний договір, імплементація, інкорпорація, пролонгація, денонсація, позовна заява, приватноправові відносини, правочин.*

3. Зредагуйте словосполучення. Вкажіть терміносполуки і поясніть їх значення. *Третя особа на боці відповідача, третя особа на боці позивача, винести рішення, заключити договір, розбійні нападки, імплементація міжнародної угоди, дискримінація по статі, раціоналізуюча пропозиція, промисловий приклад, померла спадщина.*

4. Порівняйте значення терміну «закон» у юриспруденції, філософії, соціології.

5. Випишіть з юридичної енциклопедії значення терміну «право», зробивши бібліографічний опис із зазначенням сторінки. Підберіть синоніми до цього терміну. Яких значень терміну «право» стосуються ці синоніми?

6. Користуючись чинним законодавством та довідковою літературою, з'ясуйте значення термінів «три відсотки річних» та «три проценти річних». Чи є ці терміни синонімами? Чи належать вони до однієї терміносистеми? Відповідь обґрунтуйте.

7. Користуючись електронними джерелами, поясніть юридичні метафори «суддя-геркулес», «претор не займається дрібницями», «справа, шита білими нитками». Відповідь запишіть, зробивши бібліографічний опис джерела.

8. Випишіть зі словника 10 юридичних термінів іншомовного походження. З'ясуйте їх значення та поясніть написання. Доберіть українські відповідники.

9. З'ясуйте значення іншомовних юридичних термінів. Доберіть до них українські відповідники. Чи виправдане використання англіцизмів? *нормативно-правова лакуна, промультгація, імміграція, делікт, інтерпретаційно-правовий акт.*

10. Доберіть 5-10 юридичних термінів чи терміносполук, до складу яких

входять інтернаціональні словотворчі елементи: *анти-, інтер-, суб-, екс-, пост-*.

11. Установіть відповідність між юридичними термінами у терміносистемі цивільного права: *пропозиція укласти договір, прийняття пропозиції укласти договір, оферта, акцепт*.

12. Установіть відповідність між українськими та іншомовними юридичними термінами, що належать до однієї терміносистеми: *політичні права, активне виборче право, пасивне виборче право, право на життя, заборона смертної кари, застосування летальної сили*. Котрі з цих термінів є ядром, а котрі периферійними термінами і у якій саме терміносистемі?

13. Випишіть з юридичної енциклопедії дефініції понять «закон», «право», «законодавство», «нормативно-правовий акт», «кодекс», зробивши бібліографічний опис із зазначенням сторінки. Які ознаки відповідних понять закріплено у дефініціях, а які, на вашу думку, не закріплено?

14. Запишіть 10 українських юридичних термінів, котрі походять з латинської чи грецької мови. Знайдіть їх дефініції – нормативні чи наукові.

15. Запишіть 10 юридичних термінів, котрі входять до терміносистеми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (в її офіційному перекладі українською мовою). Чи відрізняється зміст понять, що позначаються цими юридичними термінами, у правовій системі України? Відповідь поясніть з покликанням на дефініції цих термінів.

Із переліку запитань викладач формує завдання для модульного контролю, а також для складання заліку чи іспиту. Також ці питання можуть слугувати темами рефератів, індивідуальних завдань (в тому числі і для самоконтролю).

1. Поняття та ознаки юридичного терміна.
2. Відмінність юридичного терміну від загальноживаного слова, професіоналізму та номенклатури.
3. Види юридичних термінів.
4. Способи творення юридичних термінів (вторинна номінація, морфологічний, синтаксичний, запозичення).
5. Поняття юридичної термінології, терміносистеми та термінологічного

поля юридичних термінів.

6. Синоніми, омоніми, евфемізми в юриспруденції.

7. Оціночні поняття та їх позначення юридичними термінами.

8. Дефініції понять, що позначаються юридичними термінами.

9. Співвідношення термінів та понять.

10. Юридична термінологія в системі суспільно-політичних терміносистем.

11. Співвідношення понять «юридична термінологія» та «термінологія правознавства».

12. Юридичні поняття-метафори та їх термінологічне позначення.

13. Ознаки на особливості юридичної термінології.

14. Процес формування, розвитку та вдосконалення юридичної термінології.

Його зв'язок з суспільною свідомістю і праворозумінням, з особливостями національної культури. Виникнення і розвиток терміносистем юриспруденції.

15. Склад терміносистем юриспруденції. Співвідношення власне українських, запозичених, калькованих термінів у цих терміносистемах.

Тести з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»

Тести на вибір одного з двох (трьох) варіантів

1. За структурою юридичні терміни поділяються на

А. звичайні

Б. прості

В. однослівні

2. В українській юридичній термінології однозначно переважають

А. односкладові юридичні терміни

Б. двоскладові юридичні терміни, утворені за моделлю

«прикметник+іменник»

В. багатоскладові юридичні терміни, утворені за різними моделями

Тести на встановлення відповідності

3. Встановіть відповідність у вигляді букв і цифр між терміном та його визначенням

1. юридичний термін	А. норми особливого роду, що включаються органічно в механізм правового регулювання, що визначають його загальні основи, організаційні передумови
2. професіоналізм	Б. напівофіційне слово, сферою уживання якого є, як правило, усне побутово-професійне мовлення правників
3. номенклатура	В. система специфічних назв конкретних правових об'єктів: державних і міжнародних органів, установ та організацій, посад, документів, державних нагород
	Г. слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях)

4. Встановіть відповідність у вигляді букв і цифр між терміном та способом його творення

1. злочин	А. вторинна номінація
2. склад злочину	Б. запозичення
3. співучасник	В. синтаксичний
4. кримінологія	Г. морфологічний
	Г. безсуфіксний

Тести на доповнення

5. Терміни об'єднуються в ..., які виражають поняття однієї галузі.

6. Перше місце за продуктивністю складає спосіб творення юридичних термінів: термінологічні словосполучення складають приблизно 80% законодавчого словника ...

7. Історично сформована сукупність термінів, яка виражає систему правових понять і призначена забезпечувати специфічні потреби спілкування у сфері законодавства, юридичної науки і практики, – це ...

8. Слово чи словосполучення, яке позначає поняття певної предметної сфери і має визначення в юридичній літературі має назву ...

Тести ситуційного характеру

9. Замініть слова на евфемізми: *інвалід, в'язниця, дешева річ, ненадійний, низький, товстий, боягуз, грубий, спокушати, некмітлива людина, дуже повільно.*

10. Доберіть власне українські синоніми до іншомовних юридичних термінів: *юриспруденція, юрист, недействительность сделки, адаптація, інтерпретація, толкование.*

11. Визначте спосіб творення юридичних термінів: *факторинг, упущена вигода, суд, позов, право, співучасник, матеріальна відповідальність, третя особа на стороні позивача, нормативно-правова конкуренція.*

12. Зредагуйте словосполучення для приведення їх до відповідності до термінів терміносистем цивільного права та процесу: *третя особа на боці відповідача, проголошення особи мертвою, заключити договір, недійсність угоди, промисловий приклад, померла спадщина.*

Отже, в результаті студенти можуть демонструвати знання усіх теоретичних питань, що базуються на знанні рекомендованої базової та допоміжної літератури, розуміння основних понять та положень теми, вміння оперувати ними при розв'язанні творчих та практичних завдань; вміння на підставі аналізу літератури робити аналітичні висновки з проблем дисципліни.

Список літератури

1. Артикуца Н. Нові підходи до мовної підготовки майбутніх юристів і викладачів права / Н.Артикуца // Право України. – 1997. – № 12. – С. 58-60.
2. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / М. Б. Вербенец ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. – К., 2004. – 15 с.
3. Клочко М. Джерела походження та способи творення юридичних термінів України / М. Клочко // Вісник академії правових наук України. – 2009. – №4. – С. 223-231.
4. Токарська А. С., Кочан І. М. Українська мова фахового спрямування для юристів: підручник / А. С. Токарська, І. М. Кочан. – Львів : Світ, 2003. – 312 с.
5. Чулінда Л. І. Українська правнича термінологія : навч. посібник / Л. І. Чулінда. – К. : Магістр ХХІ сторіччя, 2005. – 112 с.
6. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як об'єкт мовознавчих досліджень / Н. П. Яцишин // Термінознавство. – 2011. – № 6. – С. 219-222.